

KONTEXTUÁLNY MODEL TLMOČENIA

Pavol Šveda

Pavol Šveda je odborný asistent na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Od roku 2004 pôsobí ako tlmočník a prekladateľ, od roku 2007 je akreditovaným tlmočníkom pre Európske inštitúcie. Od roku 2009 pôsobí na svojej alma mater ako pedagóg tlmočenia, zameriava sa predovšetkým na didaktiku tlmočenia a sociológiu prekladu a tlmočenia. Je spokojný otec dvojičiek a milovník hôr a kníh.

ÚVOD

Od počiatkov skúmania tlmočenia ako kognitívneho procesu, ktorý vyžaduje špecifické mentálne úsilie a predpokladá isté osvojené metódy a postupy, sa objavilo viacero modelov, ktoré proces tlmočenia opisujú graficky či slovne. Najznámejšími sú model úsilia, sekvenčný a gravitačný model D. Gilea (2009), tzv. Parížsky trojuholník D. Seleskovitchovej a M. Ledererovej (1989) a zo slovenských spomeňme model A. Keníža (1980). V tomto príspevku sa pokúsime navrhnúť model tlmočenia, ktorý nijako predošlé spomenuté modely nenahrádza, skôr len ponúka inú perspektívu na pohľad komunikačného procesu, ktorý zahŕňa tlmočenie a osobu tlmočníka. Jeho jadrom je teória relevancie (Sperber & Wilson, 1986), ktorá predpokladá, že podstatou komunikácie je viac ako len doslovný význam výpovede. Práve o túto teóriu opierame aj náš model, ktorý úlohu tlmočníka zasadzuje do širšieho kontextu komunikačnej situácie, práve preto hovoríme o kontextuálnom modeli.

1 TEÓRIA RELEVANCIE

Francúzsky kognitívny antropológ Dan Sperber a anglická psychologička Deirdre Wilsonová v roku 1986 publikovali knihu s názvom *Relevance*, s podtitulom

Communication and Cognition. V tejto knihe predstavujú nový, pragmatický pohľad na medziludskú komunikáciu. Zdôrazňujú, že podstatou ľudskej komunikácie je dekódovanie nielen doslovného významu výpovede, ale aj úmyslu, ktorý rečník výpovedi prikladá. V tomto kontexte hovoria o okázalej komunikácii („*ostensive communication*“), pri ktorej sa rečník snaží upútať pozornosť poslucháča na obsah svojej výpovede. V danom procese sa rečník snaží potvrdiť relevantnosť svojej výpovede a jej obsahu pre poslucháča. Poslucháč prijíma túto komunikáciu ako celok, ktorého súčasťou je okrem informačného obsahu danej výpovede aj očakávanie jej subjektívnej relevantnosti a všetky ostatné senzorické vnemy. Tento celok zasadzuje poslucháč do kontextu svojich predchádzajúcich skúseností, poznatkov a zážitkov. Na základe tohto všetkého môže poslucháč dedukovať, čo mu chcel rečník povedať. Je samozrejmé, že z takejto výpovede si môže vziať omnoho viac, ako len jej doslovný obsah. Ten sa stáva len jednou zo zložiek celkového obsahu výpovede. E. A. Nida (1964) rozoznáva nielen komunikačné, ale aj psychologické šumy.

Ak teda politik hovorí o potrebe podporiť kompromisný návrh istého zákona, ako poslucháči vnímame omnoho viac než len samotnú argumentáciu a lingvistickú rovinu jeho výpovede. Vnímame jednak osobu daného politika, pozorujeme jeho mimiku, výber lingvistických prostriedkov, intonáciu aj tón reči. To všetko zasadzujeme do kontextu našej predchádzajúcej skúsenosti s daným politikom ako jednotlivcom, ale aj príslušníkmi jeho strany či politikmi celkovo. Podvedome porovnáваме túto výpoveď s inými podobnými situáciami, zasadzujeme rečníkove slová do kontextu aktuálneho stretnutia, predchádzajúcich aj nasledujúcich rečníkov a zároveň vnímame jeho výpoveď v širšom rámci spoločenského vývoja. V tomto pestrom kaleidoskope vyslovených, no najmä nevyslovených informácií a emócií je doslovný obsah politikových slov len jednou zložkou celkovej komunikácie.

D. Sperber a D. Wilsonová (1995) rozvíjajú svoju teóriu v oveľa širšom antropologickom kontexte a svojim bádáním výrazne prispeli k rozvoju pragmatolingvistiky. Pre naše uvažovanie o postavení tlmočníka v komunikačnej situácii však postačí aj takýto veľmi povrchný úvod. Je dostatočný na to, aby sme každú komunikačnú situáciu vnímali práve cez optiku teórie relevancie ako komplexný, mnohohrstevný proces, v ktorom je samotný obsah vypovedaných slov len jednou zo zložiek, ktoré musí tlmočník vziať do úvahy.

2 MODELY TLMOČENIA

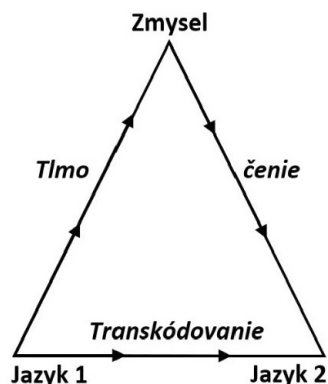
Podľa Robina Settona by sme mohli modely tlmočenia rozdeliť na dve základné kategórie: vzťahové a kognitívne modely (Setton, 2013). Kým vzťahové modely

opisujú tlmočenie ako interakciu viacerých komunikačných aktérov a definujú tlmočenie cez postavenie tlmočníka v komunikačnej situácii, kognitívne modely vysvetľujú mentálnu (kognitívnu) rovinu tlmočenia ako súboru procesov a činností prebiehajúcich v hlave tlmočníka. Franz Pöchhacker (2005) rozlišuje medzi viacerými kategóriami modelov tlmočenia a pri predstavovaní svojho vlastného modelu ponúka chronologický pohľad na vývoj modelov tlmočenia.

2.1 Kognitívne modely tlmočenia

Snaha zadefinovať tlmočenie sa vždy pohybovala medzi R. Settonovými dvoma kategóriami a zodpovedala aj aktuálnemu vývoju v iných vedných disciplínach, predovšetkým v lingvistike, ale aj neurológii. Prvým komplexnejším modelom, ktorý popisoval proces (simultánneho) tlmočenia, bol model anglického psychológa Davida Gervera. D. Gerver už od šesťdesiatych rokov skúmal tlmočenie ako fenomén z pohľadu psychológa a opísal ho ako proces „*komplexného spracovávania informácií, ktorý zahŕňal prijímanie, ukladanie, analyzovanie a transformovanie hovorenej informácie*“ (1975, s. 119). D. Gerver, ktorý priznáva, že jeho model je komplexný práve tak, ako je komplexná činnosť tlmočenia (ibid., s. 124) pomenúva jednotlivé operácie vstupu informácií, ich uchovávanie v krátkodobej, pracovnej pamäti, rozkódovania a opätovného zakódovania a následne výstupu. Zaujímavým konceptom, ktorý D. Gerver opisuje, je princíp akejsi nárazníkovej pamäte, ktorá slúži na podržanie informácií a ich neskoršie spracovanie.

Kým D. Gerverov model bol viac-menej obmedzený na simultánne tlmočenie a I. Čenková ho označuje ako „*psychologický model tlmočenia*“ (2008, s. 69), model Danice Seleskovitchovej (1968) je uplatniteľný na všetky typy tlmočenia práve vďaka svojej univerzálnosti. Interpretatívny model, ktorý autorka predstavila v roku 1968, sa stal veľmi známym a medzi tlmočníkmi aj pedagógmi tlmočenia veľmi obľúbeným. D. Seleskovitchová opisuje jadro procesu tlmočenia (a koniec koncov aj prekladu) pojmom *deverbalizácia*. Pri tlmočení sa neprekodujú len slová medzi zdrojovým a cieľovým jazykom, ale tlmočník „*vyzlieka*“ význam výpovede z obalu slov v zdrojovom jazyku a v tejto abstraktnej, deverbalizovanej, podobe ho vzápätí „*oblečie*“ do slov v cieľovom jazyku. Interpretatívny

Obr. 1

Model D. Seleskovitchovej a M. Ledererovej (1984, s. 185)

model tlmočenia, postavený na teórii zmyslu („*théorie du sens*“) D. Seleskovitchová predstavila spolu s ďalšou didaktickou tlmočenia Marianne Ledererovou v diele *Interpréter pour traduire* (1984).

Za prirodzeného nástupcu interpretatívneho modelu tlmočenia možno označiť model úsilia D. Gilea, mimoriadneho a všestranného odborníka, ktorý sa preslávil predovšetkým svojim dielom *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* (Gile, 2009). Jeho model úsilia je veľmi populárny práve v kontexte didaktiky tlmočenia, keďže umožňuje obrazne segmentovať paralelne prebiehajúce procesy pri konzekutívnom aj simultánnom tlmočení a pomáha nám o nich uvažovať ako o samostatných činnostiach, ktoré čerpajú z jednej limitovanej kapacity našej pozornosti, resp. kognitívnej kapacity. Tieto samostatné činnosti však na seba veľmi úzko nadväzujú nielen tým, že sa delia o limitovanú kognitívnu kapacitu, ale aj tým, že sa navzájom podmieňujú. D. Gileov model nadväzuje na psychologickú líniu, ktorú pred ním načrtla D. Seleskovitchová a M. Ledererová, je tak doteraz najznámejším príkladom kognitívneho modelu tlmočenia.

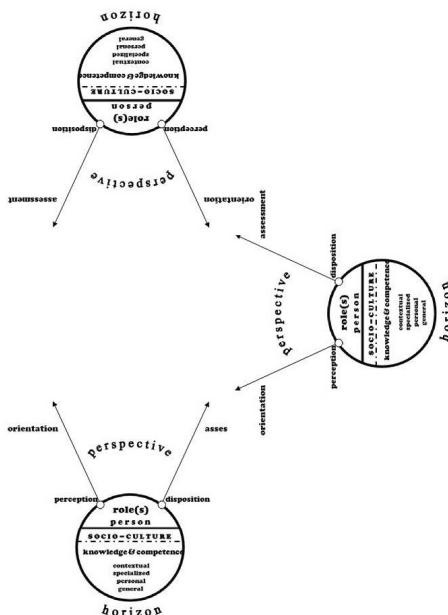
Prejdime ešte na opačnú stranu vtedy existujúcej železnej opony. Ako poznamenáva I. Čenková (2001), na západe po dlhé obdobie Studenej vojny existovalo len veľmi obmedzené povedomie o pestrom a intenzívnom výskume tlmočenia v krajinách vo sfére vplyvu Sovietskeho zväzu. Jedným z popredných teoretikov tlmočenia bol praktizujúci tlmočník Gelij Vasiljevič Černov. Jeho model pravdepodobnostnej predikcie sa zameriaval na simultánne tlmočenie a skúmal objektívnu a subjektívnu redundanciu. G. V. Černov podrobne rozlišoval zdroje informácií v procese tlmočenia a tým aj zdroje redundancie, ktoré na jednej strane mohli tlmočníkovi pomáhať, no na druhej strane mohli pôsobiť aj zavádzajúco. Jeho model podrobne mapuje tvorbu úsudkov z kontextu komunikácie a tiež na základe predchádzajúcej tlmočnikovej skúsenosti a poznatkov (subjektívna redundancia) (Černov, 2004). Práve množstvo praktických príkladov, ktoré G. V. Černov vo svojej knihe uvádza, dokumentuje, aký významný vplyv má na tvorbu tlmočnickovho úsudku celé spektrum faktorov, od rečníka, cez čas a miesto podujatia až po adresáta prejavu (ibid.). Práve týmto premostením sa približuje aj druhej skupine modelov tlmočenia, ktoré R. Setton (2013) nazýva „vzťahové“.

2.2 Vzťahové modely tlmočenia

Kým dosiaľ spomenuté modely formované predovšetkým v prostredí západnej Európy by podľa R. Settona zapadali do kategórie kognitívnych modelov, koncom sedemdesiatych rokov 20. storočia sa na nemeckých univerzitách, predovšetkým pod vplyvom funkcionalistických škôl myslenia o preklade a tlmočení,

presadzovalo uvažovanie o tlmočení vo vzťahovej rovine (Setton, 2013). Najznámejšou bola práve Vermeerova teória *skoposu* (Reiss & Vermeer, 1984/2014). Pre každé uvažovanie o tlmočení ako procese je podľa tejto teórie najprv nevyhnutné poznať účel výpovede a špecifickú situáciu, v ktorej sa tlmočník nachádza. Pochopenie a opísanie konkrétnych komunikačných situácií, pri ktorých dochádza k tlmočeniu, nám následne umožňuje transponovať tieto súvislosti do modelov, ktoré zovšeobecňujú tlmočenie ako proces. Práve na tomto princípe postavila jeden z prvých vzťahových modelov v roku 1976 aj nemecká tlmočička a didaktička tlmočenia Hella Kirchhoffová. Jej model komunikačného systému dvoch jazykov a troch strán vychádzal z komunikačnej teórie a zdôrazňoval fakt, že okrem samotnej verbálnej zložky obsahuje tlmočený obsah aj neverbálnu zložku a je zaradený do špecifického kontextu, zarámcovaného sociokultúrnym prostredím (Pöchhacker, 2005).

Na modely vychádzajúce z funkcionalistických lingvistických teórií nadviazali aj ďalší teoretici tlmočenia z okruhu nemecky hovoriacich krajín. Vybrali by sme ešte model Franza Pöchhacker z Viedenskej university. Jeho model (2005), ktorého názov by sme mohli preložiť aj ako „model interakcie“ („*Interactant Model of the interpreting situation*“) vychádza z pochopenia a opísania konkrétnej situácie,

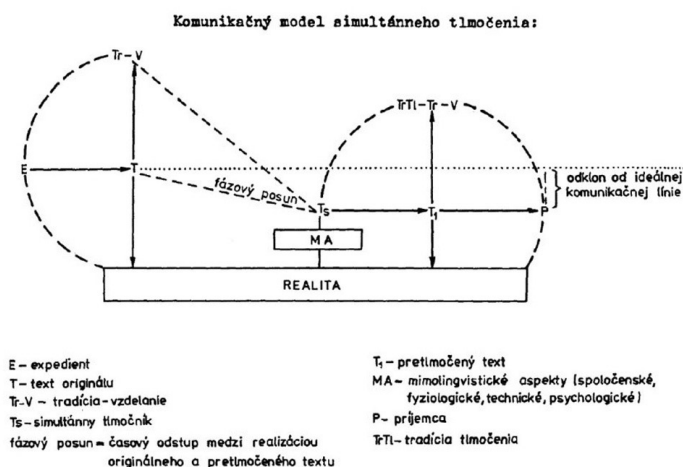

Obr. 2
Model F. Pöchhacker (2005, s. 689)

pri ktorej dochádza k tlmočeniu. Na opísanie konkrétnej situácie musíme poznať perspektívu jednotlivých účastníkov, ich uhol pohľadu a všetko, čo formuje ich hodnotenie danej situácie. Tieto faktory definujú psychologické nastavenie voči ostatným aktérom komunikačnej situácie. Okrem toho je každý z aktérov komunikácie, ktorí sú pri tlmočení minimálne traja, formovaný aj konkrétnou rolou, ktorú v danej situácii zastáva (predsedajúci, obžalovaný, hosťiteľ, tlmočník...), ovplyvňuje ho aj jeho socio-kultúrne zázemie.

Pri vzťahových modeloch tlmočenia, predovšetkým v jeho konzekutívnej podobe treba zdôrazniť, že ich význam a dôležitosť sa ukázala predovšetkým v kontexte rozvoja uvažovania o komunitnom tlmočení. Hoci aj pri konferenčnom tlmočení je spektrum formátov tlmočených podujatí široké, úloha tlmočníka je tu viac-menej vopred presne definovaná. Či už ide o obchodné rokovanie, odbornú konferenciu alebo tlačovú besedu, rola tlmočníka je jasne vymedzená konvenciami. V prípade komunitného tlmočenia je však dynamika stretnutí výrazne vyššia. Neraz ide o veľmi intímne témy či mimoriadne zložité podmienky, postavenie jednotlivých aktérov komunikačnej situácie sa môže dynamicky meniť a vyvíjať aj v priebehu tlmočenia. Správne pochopenie postavenia tlmočníka a jeho role je teda nevyhnutné na presné opísanie jeho činnosti a adekvátne nastavenie očakávaní.

Na záver nemôžeme nespomenúť uvažovanie o komunikačnom modeli tlmočenia z prostredia slovenských škôl. Alojz Keníž v roku 1980 predstavil svoj komunikačný model tlmočenia, ktorý v podstatne transponuje komunikačný model prekladu A. Popoviča (1975) na oblasť tlmočenia. A. Keníž (1980) venuje osobitnú pozornosť postaveniu tlmočníka v komunikačnom procese nielen voči

Obr. 3

Model A. Keníža pre simultánne tlmočenie (1980, s. 54)

rečníkovi (expedientovi) a príjemcovi tlmočeného textu. Mimoriadnu pozornosť venuje mimolingvistickým činiteľom, ktoré môžu zásadne ovplyvniť kvalitu tlmočenia (ibid., 1980). Tými sú napríklad stresové činitele (napríklad miera pripravenosti tlmočníka alebo atmosféra na rokovaní) alebo havarijné situácie, akými je napríklad zlyhanie technického vybavenia.

3 KONTEXTUÁLNY MODEL TLMOČENIA

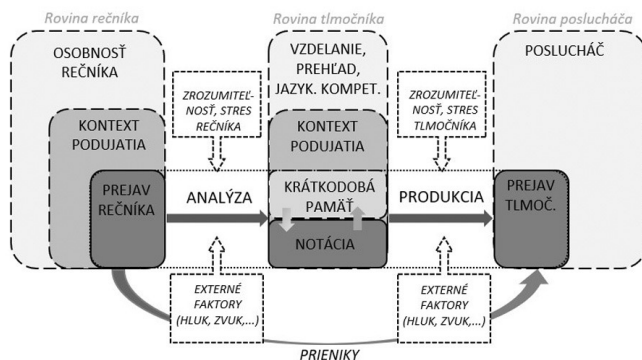
Ako príspevok do početnej skupiny predstavených modelov tlmočenia vníma-
me aj našu snahu o opísanie procesu tlmočenia. Náš model nijako nenahrádza
existujúce modely a jeho ambíciou je len skombinovať a syntetizovať podstatné
prvky viacerých modelov tlmočenia do jedného celku, ponúka tak opäť jeden
z možných pohľadov na to, ako vnímať proces tlmočenia. Pri jeho koncipovaní
hrala významnú úlohu predovšetkým vlastná skúsenosť s tlmočením na rôznych
fórach, od stretnutí na najvyššej formálnej úrovni, cez rôzne technické stretnu-
tia a audity až po pozorovanie neformálneho a neštruktúrovaného spontánneho
tlmočenia. Ako zdôrazňujú R. Setton a A. Dawrant, pri rozvíjaní konceptu teórie
relevancie je „kvalita komunikácie je kompromisom medzi účinkom efektov, ktoré
poslucháč dokáže odvodiť z prejavu, a úsilím potrebným na ich pochopenie“ (2016,
s. 112). Práve tlmočnickova schopnosť zasadiť pretlmočený text do širšieho kon-
textu, ktorý je zrozumiteľný poslucháčovi a zároveň zachováva obsah, intenciu aj
podanie rečníka, je rozhodujúca pre úspešné tlmočenie.

Pri pohľade na náš model je zrejmé, že jeho podstatnou črtou je práve dôraz
na zasadzovanie tlmočených informácií do kontextu. Práve túto skúsenosť sme si
nespočetnekrát overovali pri vlastnej tlmočnickej praxi. Identické slovné spoje-
nia, vety a aj dlhšie textové celky môžu byť nositeľmi celkom odlišných myšlienok
a emócií. Tlmočenie nie je automatické prekódovanie štatisticky najpravdepod-
obnejšieho významu slov medzi zdrojovým a cieľovým jazykom. Ak by to tak
bolo, pripomínalo by to neslávne známe preklady automatických prekladačov.
Pre úspešné tlmočenie je nevyhnutné, aby tlmočník zasadil prejav rečníka do (1.)
kontextu podujatia, napríklad diskusie, ktorá práve prebieha a prebiehala bez-
prostredne pred vystúpením, či do tematického rámca daného podujatia. Pojem
„primár“ bude mať napríklad celkom iný význam na lekárskej konferencii a na
podujatí venovanému jadrovej energetike. Tlmočník musí však okrem kontextu
daného podujatia neustále vnímať aj (2.) osobnosť rečníka. To, kto hovorí dané
slová, zohráva rovnako významnú, ak aj nie významnejšiu rolu ako kontext po-
dujatia. Rodová, rasová alebo náboženská identita rečníka, jeho predchádzajúci
verejný, ale aj súkromný život, to všetko zohráva dôležitú rolu pri interpretácii
konkrétnych slov. Ako príklad si vezmeme situáciu, ak anglický pojem „nigger“

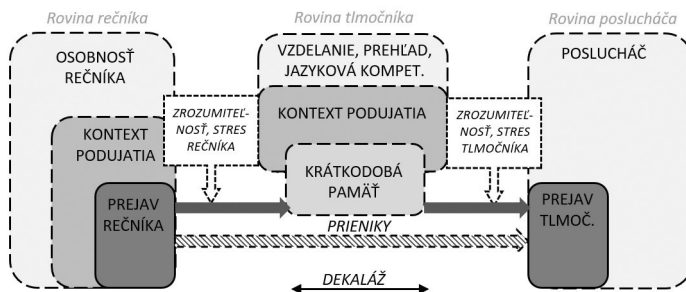
použije človek s bielou pletou, a človek afroamerického pôvodu (pozri napr. Kennedy, 1999). Samotný informačný obsah prejavu spolu s kontextom podujatia a osobnosťou rečníka tak tvorí rovinu rečníka, ktorá je identická pre každý typ a formát tlmočenia.

Druhou rovinou je rovina tlmočníka. Tú už ovplyvňuje modalita tlmočenia, ako vidno v modeloch pre konzekutívne aj simultánne tlmočenie. Rozdiel je však len na základnej úrovni spracovania tlmočeného textu. Kým pri konzekutívnom tlmočení je na primárnej úrovni zastúpená okrem krátkodobej pamäte aj tlmočnická notácia, pri simultánnom tlmočení je to už len pamäť. Ďalšie dve úrovne už zostávajú rovnaké. Tlmočník opäť pracuje s pojmami a informáciami, ktoré zazneli na danom podujatí, ktoré si pripravil v rámci prípravy na podujatie a všetky tieto informácie si zasadzujú do kontextu podujatia (1.), ktorý je jeho primárnym referenčným rámcom. Na zmiernenie informačnej nevýhody, ktorá je pre tlmočníka daná z povahy jeho postavenia voči ostatným aktérom podujatia a zdôrazňujú ju viacerí autori (napr. Černov, 2004; Gile, 2009), zohráva mimoriadne dôležitú úlohu príprava tlmočníka na podujatie a priebežné oboznamovanie sa s témou tlmočenia priamo na mieste. Práve tak môže tlmočník aspoň čiastočne kompenzovať svoju asymetrickú pozíciu, ktorá je výrazná predovšetkým na začiatku podujatia. Tieto informácie dopĺňa referenciami, ktoré čerpá z hĺbky vlastnej skúsenosti, svojho vzdelania, všeobecného prehľadu a jazykovej kompetencie v oboch používaných jazykoch (2.). V tomto smere je veľmi nápomocný Gileov gravitačný model (2009), ktorý opisuje, ako dostupnosť jazykových prostriedkov v pamäti tlmočníka zásadne ovplyvňuje jeho výkon. Z dlhodobého hľadiska je podstatný adekvátny kompetenčný rámec tlmočníka v jazykovej aj všeobecnej rovine (pozri Šveda, 2016).

Tretou rovinou je v konečnom dôsledku rovina poslucháča. Na schémach k nášmu modelu už v prípade tretieho bloku chýba odkaz na kontext podujatia čo je spôsobené tým, že je model opísaný z pohľadu tlmočníka. Kým pri rečníkovi umiestňujeme ním podávané informácie do kontextu podujatia, v prípade poslucháča, ktorý je pasívny, len berieme do úvahy jeho špecifiká. Pri svojej práci a výbere vhodných jazykových prostriedkov, ako aj pri rozhodovaní o tom, ktoré informácie si vyžadujú vysvetlenie a doplnenie a ktoré naopak možno redukovať, musí tlmočník brať do úvahy aj poslucháča a jeho (predpokladanú) pozíciu voči informáciám obsiahnutým v prejave. Pre cudzinca, ktorému tlmočíme v Terchovej, si napríklad odkaz na „Jurka Jánošíka, nášho rodáka“ vyžaduje aspoň redukovanú doplňujúcu informáciu, ak predpokladáme, že o našom zbojníkovi počuje prvýkrát. Podobne napríklad vysvetľovanie rutinne používanej skratky OČTK (orgány činné v trestnom konaní) má zmysel, ak tlmočíme cudzincovi či zadržanej osobe s nižším vzdelaním, no nemusíme sa tým ako tlmočník zaťažovať, ak tlmočíme pre príslušníkov polície či prokuratúry.

Obr. 4
Kontextuálny model pre konzekutívne tlmočenie

Obr. 5
Kontextuálny model pre simultánne tlmočenie

Špecifickú rolu pri tlmočení zohrávajú prieniky, sú to napríklad vlastné mená alebo všeobecne známe pojmy, ktoré poslucháč zachytí v originálnom prejave aj bez toho, aby ovládal jazyk rečníka. Povedzme, že cudzinec zachytí v Slovenskom texte pojem „protesty Gorila“, keďže pojem gorila je všeobecne zastúpený aj v iných jazykoch, bude poslucháč prirodzene očakávať, ako sa tento pojem objaví v pretlmočenom texte. Pri podobných príkladoch musí tlmočník neustále vyhodnocovať, ktoré pojmy môžu takto preniknúť z originálneho textu priamo k poslucháčovi, použiť ich v pretlmočenom texte a v prípade potreby vysvetliť. Význam správneho pretlmočenia takýchto prienikov je najmä v subjektívnej dôvere poslucháča, ale aj rečníka voči tlmočníkovi. Kým pri konzekutívnom tlmočení sú tieto prieniky čiastočne odsadené väčším časovým rozdielom spôsobeným tlmočením, pri simultánnom tlmočení prichádzajú k poslucháčovi priamo a tlmočník má kratší čas na ich spracovanie.

ZÁVER

Náš kontextuálny model tlmočenia možno z pohľadu Settonovej klasifikácie zaradiť skôr medzi vzťahové modely, hoci kladie významný dôraz na informačné súvislosti tlmočeného textu. Neskúma a neopisuje kognitívne procesy prebiehajúce v mysli tlmočníka, túto úlohu mimoriadne dobre splnili spomínané modely iných autorov (napr. Gerver, 1975; Černov, 2004; Gile, 2009). Na druhej strane ani nekladie dôraz na konkrétnu konšteláciu vzťahov v konkrétnej komunikačnej situácii, ako napríklad Pöchhackerov model (2005). Z pohľadu jeho pragmatického nastavenia sa skôr podobá na jednoduchý model R. Settona a A. Dawranta (2016), no zdôrazňuje najmä spracovávanie obsahovej stránky tlmočeného textu. Domnievame sa, že práve zasadzovanie tlmočeného prejavu do kontextu konkrétneho podujatia, špecifickej osobnosti rečníka a zohľadňovanie postavenia poslucháča je zásadné na optimálne naplnenie tlmočnickovho poslania. Podľa D. Gilea (2009) je poslaním prekladateľov a tlmočníkov v prvom rade služba pre konkrétnych ľudí, ktorí majú konkrétne ciele a ich výpovede sú len nástroje, ktorými chcú tieto ciele dosiahnuť. R. Setton a A. Dawrant hovoria o tlmočení ako o kognitívnej mediácii v konkrétnej komunikačnej situácii (2016). Vraciame sa tak aj k Sperberovej a Wilsonovej teórii relevancie (1995), v ktorej je samotná verbálna zložka výpovede len jedným z nástrojov, ktoré majú upriamiť pozornosť poslucháča na prenášanú informáciu. Výpoveď je tým relevantnejšia, čím nižšia je náročnosť mentálneho spracovania prijímaných informácií. Nemalú úlohu zohráva práve formálna stránka výpovede, výber konkrétnych verbálnych aj mimoverbálnych komunikačných prostriedkov. Práve zasadzovanie výpovede do širšieho informačného kontextu a čo najoptimálnejšie formálne spracovanie výpovede je príspevkom tlmočníka k znižovaniu tejto mentálnej náročnosti. Dalo by sa povedať, že pri optimálnom tlmočení sa znižuje náročnosť mentálneho spracovania na strane poslucháča a zvyšuje sa tak pozitívny kognitívny efekt na strane poslucháča. Žiada sa dodať, že neraz ide o nepriamu úmeru a cenou za čo najnižšiu mentálnu náročnosť spracovania výpovede na strane poslucháča môže byť vysoká kognitívna záťaž na strane tlmočníka.

Veríme, že náš model môže prispieť k širšiemu uvažovaniu o postavení tlmočníka v komunikačnej situácii. Najmä z pohľadu študentov tlmočenia bude užitočným rámcom, ktorý im pomôže lepšie vyhodnocovať konkrétne komunikačné situácie, správne sa rozhodovať pri hľadaní optimálnych riešení v procese tlmočenia a v neposlednom rade aj podčiarkne dôležitosť a význam prípravy na tlmočenie.

LITERATÚRA

- ČENKOVÁ, I. 2001. *Teorie a didaktika tlumočení I*. Praha: Univerzita Karlova, 2001.
- ČENKOVÁ, I. 2008. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicku znakového jazyka, 2008.
- ČERNOV, G. V. 2004. *Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting: A probability-prediction model*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B. V., 2004.
- GERVER, D. 1975. A Psychological Approach to Simultaneous Interpretation. In: *Meta*, 20(2), s. 119 – 128. 1975.
- GILE, D. 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* (Rev. vyd.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B. V., 2009.
- KENÍŽ, A. 1980.: *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1980.
- KENNEDY, R. L. 1999. Who Can Say „Nigger“? And Other Considerations. In: *The Journal of Blacks in Higher Education*, s. 86 – 96, 1999.
- NIDA, E. A. 1964. *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964.
- PÖCHHACKER, F. 2005. From Operation to Action: Process-Oriented in Interpreting Studies. In: *Meta*, 50(2), s. 682 – 695, 2005.
- REISS, K., & VERMEER, H. J. 1984. *Towards a general theory of translational action: skopos theory explained*. Oxon/New York: Routledge, 2014.
- SELESKOVITCH, D., & LEDERER, M. 1984. *Interpéter pour traduire*. Didier Erudition, 1984.
- SETTON, R. 2013. Models of Interpreting. In: C. A. Chapelle, *The Encyclopedia of Applied Linguistics* (s. 3722 – 3730). Blackwell Publishing Ltd., 2013.
- SETTON, R & DAWRANT, A. 2016. *Conference Interpreting – A Complete Course*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2016.
- SPERBER, D., & WILSON, D. 1995. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 1995.
- ŠVEDA, P. 2016. *Vybrané kapitoly z didaktiky simultánneho tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016.

RESUMÉ

Numerous models describe the process of interpretation. Setton (2013) distinguishes between external (relational) and internal (cognitive) models of conference interpreting based on the perspective each model takes. This paper has attempted to build on existing models, synthesise their individual strengths, and propose a new, contextual model of interpreting. The contextual model, inspired by the Relevance theory of Sperber and Wilson (1995), lays emphasis on setting the information processed by the interpreter

primarily into the context of the particular event and secondarily into the context of the speaker's personality. Whether in simultaneous or consecutive interpreting, the interpreter has to process, analyse and convert each unit of information to the target language in a permanent connection with the wider informational framework of the particular event while considering individual specificities of the speaker. Such contextual processing of information may present an increased cognitive load for the interpreter but significantly eases the information transfer for the listener.

◆◆◆

Mgr. Pavol Šveda, PhD.
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
811 44 Bratislava
pavol.sveda@uniba.sk